

Sådan er Danmarks ansvar i Irak

30-10-2010

ANALYSE: En undersøgelse af Danmarks folkeretlige ansvar i Irak kræver en præcis redegørelse for samarbejdet mellem de danske og britiske styrker.

Af Jonas Christoffersen, direktør og Peter Vedel Kessing, seniorforsker, Institut for Menneskerettigheder (IMR), bragt i Politiken d. 30/10 2010

Der findes ikke et entydigt svar på, om Danmark har et folkeretligt ansvar for overdragelsen af fanger i Irak.

I hvert fald ikke så længe der – som nu – mangler viden om omfanget og karakteren af samarbejdet mellem danske og britiske styrker. Forhåbentlig vil undersøgelser af sagen i den kommende tid kaste mere lys over situationen.

Men det er afgørende, at sådanne undersøgelser redegør for forholdet i det dansk-britiske samarbejde. Hvis vi skal forstå omfanget af Danmarks ansvar, må vi nemlig forstå, hvordan de enkelte operationer var skruet sammen.

Vi vil i denne analyse forsøge at forklare, hvorfor denne viden er så nødvendig. Men allerførst er det nok vigtigt at slå fast, hvad der overhovedet er tale om, når man siger, at en stat er folkeretligt ansvarlig.

Brud på folkeretten

Staters ansvar er først og fremmest reguleret af den almindelige folkeret, som på dette punkt er beskrevet i den såkaldte Internationale Lovkommissions Artikler om Statsansvar (Ilas).

Før man kan tale om et brud på folkeretten, skal to betingelser ifølge Ilas være opfyldt. I eksemplerne forneden tager vi udgangspunkt i det aktuelle eksempel:

For det første skal der være sket et brud på en folkeretlig regel, f.eks. Genèvekonventionerne, menneskerettighederne eller folkeretlig sædvane. Det er f.eks. klart i strid med disse regelsæt, hvis danske soldater overfører personer til en anden stats varetægt, hvis der er risiko for, at de pågældende vil blive udsat for tortur.

Det centrale spørgsmål er her, hvor meget information der skal til, før en stat skal afholde sig fra overførsler. F.eks. er løse rygter ikke nok, men på den anden side kræves der heller ikke håndfaste beviser. Altså en bevismæssig gråzone.

For det andet skal Danmark – ikke en anden stat – være ansvarlig for, at fangen overdrages til de irakiske myndigheder. Bruddet på den folkeretlige regel skal med juridisk sprogbrug kunne henregnes til Danmark. Det vil utvivlsomt være tilfældet, hvis danske soldater direkte overleverer fanger til de irakiske myndigheder.

Hvis de to betingelser er opfyldt i Danmarks tilfælde, vil det indebære, at Danmark skal erkende overtrædelsen, hindre dens gentagelse og råde bod på den, typisk ved at betale erstatning.

Men om betingelserne er opfyldt, er som allerede nævnt ikke nemt at svare på, fordi vi mangler viden om situationen.

Vi ved dog, at Danmark i en periode samarbejdede med britiske soldater om operationer, der – så vidt vides – indebærer overdragelse af fanger til irakiske myndigheder. Selv om Danmark ikke selv ville overlevere fanger, netop på grund af risikoen for tortur mv.

Dansk ansvar

Men vi ved ikke, hvordan ansvaret var fordelt i de forskellige operationer. Og da denne viden ikke er offentligt tilgængelig endnu, kan man kun forestille sig forskellige former for samarbejde – og dermed forskellige former for dansk ansvar:

- Hvis der er tale om en fuldstændig dansk kontrolleret og styret operation, og danske myndigheder instruerer og beordrer en britisk soldat til at tage den pågældende fange, er Danmark ansvarlig for tilfangetagelsen (artikel 6 i Ilas).

På grund af kommandovejen er det Danmark, der er ansvarlig for, hvad der videre sker med fangen, herunder for, om han bliver overdraget til irakiske myndigheder og udsat for tortur.

Det gælder også efter Genèvekonventionerne, at krigsfanger ikke er i den enkelte soldats eller enheds varetægt, men at ansvaret hviler på den stat, der tilbageholder fangen (artikel 12 i den tredje Genèvekonvention).

- Hvis der omvendt er tale om en britisk kontrolleret operation, hvor danske soldater blot er stillet til rådighed for de britiske styrker, bærer Storbritannien og ikke Danmark ansvaret for overleverede fanger (artikel 6 i Ilas).

- Hvis der er tale om en fælles britisk-dansk operation, deler begge stater ansvaret, uanset hvem der fysisk pågriber og overleverer fangerne. Hvis det f.eks. er aftalt, at det er britiske soldater, der afslutningsvis skal pågribe fangen, vil Danmark have samme ansvar som Storbritannien.

Det afgørende er nemlig, at Danmark kender til forløbet og dermed er medansvarlig for at overlevere fangerne (artikel 16 i Ilas). Danmark kan med andre ord ikke komme ud af sit ansvar blot ved at overlade det til britiske soldater at fysisk pågribe en fange og senere overlevere vedkommende.

Sammenfattende vil Danmark altså utvivlsomt have pådraget sig et folkeretligt ansvar, hvis danske soldater har overdraget fanger direkte til irakiske myndigheder, vel vidende at de med stor sandsynlighed ville blive udsat for tortur.

Det samme gælder, hvis britiske soldater har stået for pågribelsen i dansk kontrollerede operationer eller i fælles operationer. Men det gælder ikke, hvis danske soldater har været under britisk kommando.

Som vi flere gange har været inde på, er det imidlertid svært at fastslå noget endeligt endnu, fordi der mangler konkrete fakta om samarbejdet mellem koalitionsstyrkerne i Irak.

Det kræver også en nærmere vurdering at afgøre, hvornår danske soldater vidste nok til at pådrage Danmark et ansvar for overdragelserne.

Dog må man fastholde, at hvis der er hold i de nye oplysninger fra WikiLeaks om, at danske styrker fortsatte overleveringerne – alene eller sammen med briterne – trods viden om overgreb og endda drab på fanger i irakisk varetægt, så må ansvaret også kunne tilskrives den danske stat.

Under alle omstændigheder er det derfor positivt, at Forsvarskommandoen og Forsvarsministeriet nu vil undersøge forholdet.

Men det er vigtigt, at en sådan undersøgelse helt præcist redegør for samarbejdet mellem danske og britiske styrker, fordi viden om karakteren af dette samarbejde er afgørende for at kunne vurdere Danmarks folkeretlige ansvar i Irak.

YDERLIGERE OPLYSNINGER: MARTIN LASSEN-VERNAL, PRESSEANSVARLIG, TLF. +45 3269 8927, MOBIL +45 4057 8788, MLV[A]HUMANRIGHTS.DK